

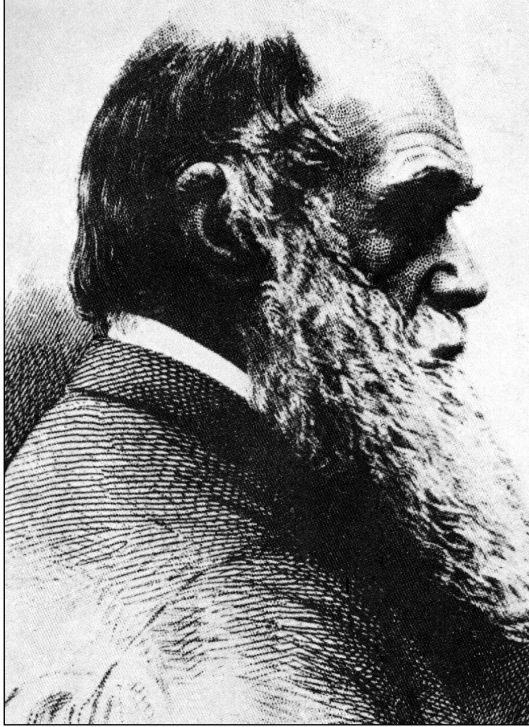
Charles Darwin

Môj život

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Char. Darwin

Charles Darwin

Môj život

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Translation © 2006 by František Litecký
Cover design © 2006 by Anna Chovanová
Slovak edition © 2006 by Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Z anglického originálu Charles Darwin: My life, ktorý vyšiel v Oxford
University Press v roku 1912, preložil František Litecký
Zodpovedná redaktorka Mária Hulmanová
Odborná poradkyňa Zuzana Minichová
Obálku s použitím dobového portrétu autora
graficky spracovala Anna Chovanová
Sadzba Anna Chovanová
Tlač Kysucká tlačiareň – Milan Vakula
Prvé vydanie
Printed in Slovakia
ISBN 80-8061-260-9

Úvod

Istý nemecký vydavateľ ma požiadal o vykreslenie vývoja môjho ducha a charakteru a o niekoľko poznámok z môjho života. Tu mi napadlo, že by ma tento pokus pobavil a že by možno zaujal i moje deti alebo potom ich deti. Sám najlepšie viem, ako nesmierne by ma zaujala aj tá najkratšia, hoci aj nudná, črta z pamätí môjho deda, v ktorej by som sa dozvedel, ako premýšľal, čo robil a ako robil. Pokúsil som sa teda vykresliť sám seba, akoby som bol už mŕtvy a díval sa na svoj život z druhého sveta. Nerobilo mi to problémy, pretože život mám už takmer za sebou. So štýlom rozprávania som si vôbec nelámal hlavu.

Na školách (1809 – 1831)

*Dom v Shrewsbury, kde sa Darwin narodil
a kde prežil detstvo*

Narodil som sa 12. februára 1809 v Shrewsbury. Moje najranejšie spomienky siahajú len do čias, keď som mal niečo viac ako štyri roky. Vtedy sme sa šli kúpať do mora blízko Abergele. Nie príliš jasne si vybavujem niektoré príhody a miesta.

Moja matka zomrela v júli roku 1817, keď som mal niečo vyše osem rokov, a je čudné, že si ju pamätám v čiernych zamatových šatách takmer iba na smrteľnom lôžku vedľa šijacieho stroja čudnej konštrukcie. Na jar tohto roku ma poslali do školy v Shrewsbury, kde som zostal rok. Vraj som sa učil omnoho pomalšie než moja mladšia sestra Catherine a sám si spomínam, že som bol nadmieru roztopašný.

V čase, keď som chodil do tejto školy, priaznivo sa rozvíjala moja náklonnosť k prírodným vedám, najmä k zberu prírodnín. Pokúšal

som sa spoznávať rastliny podľa mien a zbieral som všetko možné: mušle, pečate, známky, mince a nerasty. Zberateľská vášeň, ktorá vedie človeka k tomu, aby sa stal prírodopiscom-systematikom, virtuózom alebo lakomcom, bola u mňa veľmi silne vyvinutá a bola zrejme vrodená, napriek tomu, že sa neprejavovala u žiadnej zo sestier ani u brata.

Jedna príhoda z tohto roku sa mi veľmi pevne vryla do pamäti. Domnievam sa, že sa tak stalo pre výčitky svedomia, ktoré ma potom veľmi trápili. Je zaujímavá preto, že ukazuje, ako som sa už v tomto veku zaujímal o premenlivosť rastlín. Povedal som inému malému chlapcovi (bol to myslím Leighton, neskorší slávny lichenológ a botanik), že dokážem vypestovať rôzne sfarbené prvosienvky tak, že ich zalievam určitými sfarbenými tekutinami, čo bol samozrejme úplný výmysel a nikdy som sa o to ani nepokúsil. Mal by som sa tu tiež priznať, že som si ako malý chlapec rád úmyselne vymýšľal, aby som upútal pozornosť. Raz som napríklad nazbieral veľmi vzácne ovocie z otcových stromov a ukryl som ho v kroví. Potom som, celý zadychčaný, bežal rozhlásiť, že som objavil hľbu nakradnutého ovocia.

Keď som začal chodiť do školy, bol som asi veľmi prostoduchý. Jeden chlapec, volal sa Garnett, ma jedného dňa vzal k predavačovi cukrovíniiek, kúpil si sladkosti, a nezaplatil, pretože mal u neho úver. Keď sme vyšli, spýtal som sa ho, prečo neplatil, a on pohotovo odpovedal: „Vari nevieš, že môj strýko odkázal mestu veľký majetok, avšak s tou podmienkou, že každý obchodník dá zadarmo čokoľvek každému, kto má na hlave jeho starý klobúk a otočí ním týmto spôsobom?“

A potom mi ukázal, ako sa klobúkom musí otočiť. Neskôr šiel do

iného obchodu, kde mal tiež úver, a požiadal o nejakú vec, pričom otočil klobúkom patričným spôsobom. Samozrejme, že vec dostal zadarmo. Keď sme vyšli, riekol: „Ak chceš, môžeš ísť k predavačovi cukrovíniak sám.“ (Ako si len presne pamätám na to miesto!) „Požičiam ti svoj klobúk, a ak ním správne otočíš, dostaneš všetko, čo budeš chcieť.“

Túto šľachetnú ponuku som prijal s radosťou, vošiel som do obchodu a požiadal o koláč, pričom som točil klobúkom. S koláčom v ruke som sa zvrtol, že odídem, keď tu predavač za mnou vybehol, takže som koláč pustil a ozlomkrky utekal, ohromený výbuchmi smiechu, ktorými ma privítal môj falošný priateľ Garnett.

Na svoju chválu musím povedať, že som bol citlivý chlapec. Za to však úplne vďačím výchove a príkladu svojich sestier. Skutočne neviem, či je ľudskosť (humanita) vlastnosť prirodzená alebo dedičná. Rád som napríklad zbieral vajcia, ale nikdy som z hniezda nevzal viac než jeden kus, len raz som vybral všetky – nie pre ich hodnotu, ale aby som sa predviedol.

Veľmi rád som chytal ryby na udicu. Bol by som, sledujúc plaváčik, na brehu rieky alebo rybníka presedel hodiny. Keď mi povedali, že červy môžem slanou vodou zahubiť, nikdy som už na háčik nenabodol živého červa, akokoľvek som si tým veľmi pravdepodobne znížil šance na úspech.

Raz, keď som bol ešte celkom malý a chodil som do ľudovej školy – alebo to možno bolo ešte skôr –, som bol surový. Zbil som šteňa. Myslím, že iba pre príjemný pocit vlastnej sily. Údery, ktoré šteňa utŕžilo, iste neboli veľmi silné, pretože psík nevytl. Som si tým istý, pretože to bolo blízko nášho domu. Za tento čin ma veľmi hrýzlo svedomie. To je zjavné z toho, že dodnes si presne pamätám mies-

to, kde som ten zločin spáchal. Trápilo ma to asi tým viac, že moja obľuba psov už vtedy, a ešte viac neskôr, smerovala k vášni, ktorou dlho zostala. Zdá sa, že to psy vycítili, takže som sa stal odborníkom na to, ako ich odvábiť pánom.

Úplne jasne si už spomínam len na jednu príhodu, ktorá sa prihodila v ten rok, keď som chodil do školy pána Casa. Konal sa pohreb akéhosi dragúna. Je zarážajúce, ako zreteľne ešte dnes vidím koňa tohto vojaka s čižmami a puškou priviazanými k sedlu a počujem strieľanie nad hrobom. Tento výjav veľmi hlboko zapôsobil na moju básnickú fantáziu.

V lete roku 1818 som odišiel do školy reverenda Butlera v Shrewsbury a zostal som tam sedem rokov až do polovice leta 1825, keď som mal šesťnásť. V tejto škole som aj býval, takže som mal výhodu, že som zažil pravý študentský život. Ale keďže som to domov mal sotva jednu míľu, behával som tam často v prestávkach medzi vyvolávaním mien a večerným zamykaním. To bolo pre mňa, myslím, výhodné, pretože takto na mňa pôsobil vplyv domova a pokračoval som v rozvíjaní záľub, ktoré som doma nadobudol. Spomínam si, že na začiatku svojho života v škole som musel často bežať veľmi rýchlo, aby som bol načas späť, a keďže som bol dobrý bežec, obyčajne sa mi to podarilo. Keď som však mal pochybnosti, vrúcne som sa modlil k Bohu, aby mi pomáhal, a veľmi dobre si spomínam, že som svoje úspechy pripisoval Bohu, a nie svojim bežeckým schopnostiam a čudoval som sa, ako často boli moje modlitby vyslyšané.

Od otca a staršej sestry som počul, že som sa ako malý chlapec rád sám prechádzal. O čom som na prechádzkach premýšľal, neviem. Často som bol celkom pohrúžený do myšlienok. Raz, keď

som sa vracal do školy po starých hradbách, obklopujúcich Shrewsbury a premenených na verejnú cestu so zábradlím na jednej strane, zišiel som z cesty a spadol dolu. Bolo to však len sedem či osem stôp. Avšak aj v priebehu tohto krátkeho, náhleho, neočakávaného pádu mi hlavou prebehlo ohromné množstvo myšlienok, čo sa dosť ťažko zhoduje s tým, čo dokázali, pokiaľ viem, fyziológovia – že totiž uvedomenie si každej myšlienky vyžaduje určitý, dosť dlhý čas.

Pre vývoj môjho umu nemohlo byť nič horšie než škola dr. Butlera, pretože bola čisto klasická. Okrem klasických predmetov sa tam učilo len trocha starovekého zemepisu a dejepisu. Táto škola bola ako prostriedok môjho vzdelania úplným omylom. Po celý život som vynikal neschopnosťou naučiť sa akýkoľvek jazyk. Veľký dôraz sa v škole kládol na skladanie básní, a to mi nikdy dobre nešlo. Mal som mnoho priateľov a zhromaždil som veľkú zbierku starých veršov, pomocou ktorých som bol schopný písať o všetkom. Dohromady som ich zlepil často s pomocou iných chlapcov. Veľký dôraz sa kládol na to, aby sme sa učivo z minulého dňa naučili naspamäť. To som dokázal ľahko a učieval som sa v kaplnke počas bohoslužieb naspamäť 40 až 50 veršov z Vergília alebo Homéra. Toto učenie však bolo úplne zbytočné, lebo všetko som za dva dni zabudol. Nebol som lenivý a s výnimkou skladania básní som vypracúval svoje úlohy bez ľahákov. Jedinú radosť mi počas štúdia prinášali Horáciovie ódy, ktoré som nesmierne obdivoval.

Keď som skončil túto školu, nebol som na svoj vek v učení ani nadpriemerný, ani podpriemerný. Myslím, že ma všetci moji učiteľia aj môj otec považovali za veľmi obyčajného chlapca s podpriemerným nadaním. Raz mi otec na moju veľkú hanbu povedal: „Nestaráš sa o nič, len o strieľanie, psy a chytenie potkanov. Raz sa za

teba bude hanbiť celá rodina a aj ty sám.“ Otec, ktorého som inak vnímal ako najlákavejšieho človeka na svete, musel byť pri vyslovení týchto viet veľmi nahnevaný. Čiastočne veru i spravodlivo.

Pokiaľ si spomínam, aká bola moja povaha počas školských liet, vidím, že v tom čase jedinými sľubnými vlastnosťami boli moje rozmanité a intenzívne záľuby; veľké nadšenie pre všetko, čo ma zaujímalo, a intenzívna rozkoš, ktorú som pociťoval, kedykoľvek som porozumel nejakej zložitej veci. Euklidovskú geometriu ma naučil súkromný učiteľ a dodnes si živo pamätám na hlboké uspokojenie, ktoré mi poskytovali jasné geometrické dôkazy. Rovnako dobre si spomínam na radosť, ktorú mi spôsobil strýc (otec F. Galtona), tým, že mi vysvetlil princíp nónia na barometri. Pokiaľ ide o iné záľuby netýkajúce sa vedy, čítal som najrozmanitejšie knižky a dlhé hodiny som vyseďaval, väčšinou v starom okne hrubého múru naše školy, nad historickými hrami Shakespeara. Čítal som tiež iné diela ako Thomsonove *Seasons* a nedávno vydané básne Byrona a Scotta. Zmieňujem sa o tom preto, že v neskoršom veku som na svoje veľké poľutovanie načisto stratil záujem o poéziu, vrátane Shakespeara. V súvislosti so svojou záľubou v poézii ešte dopĺňam, že roku 1822 sa vo mne prebudil intenzívny pôžitok z pohľadu na krajinu, keď som bol na koni pri hraniciach Walesu. Schopnosť precítiť tento pôžitok vo mne pretrvala dlhšie, než tomu bolo u iných estetických pôžitkov.

Keď som bol ešte malý žiačik, jeden spolužiak mal knihu *Divy sveta*, ktorú som často čítaval a hádal sa s ostatnými chlapcami o pravdivosť niektorých tvrdení. Myslím, že táto knižka vo mne po prvýkrát vzbudila túžbu cestovať do vzdialených krajín. Tento sen mi napokon splnila cesta na lodi Beagle.

V neskoršom školskom veku som sa náruživovo venoval strelbe. Neverím, že by ktokoľvek mohol prejavovať viac nadšenia hoc aj pre najsvätejšiu vec než ja pre strieľanie vtákov. Ako len dobre si spomínam, kedy som zastrelil prvú sluku... Bol som taký rozrušený, že som chvejúcimi sa rukami ledva opäť nabil pušku. Táto moja záľuba trvala dlho, a tak sa zo mňa stal veľmi dobrý strelec. Keď som bol v Cambridgei, učil som sa nasadzovať ručnicu pred zrkadlom, aby som vedel, či mierim dobre. Iným a lepším cvičením bolo trafiť kapsľu do plamena sviečky, ktorou sem a tam pohyboval môj priateľ. Ak som mieril dobre, plameň zhasol vzdušný prúd. Výbuch kapsle vždy spôsobil silný hluk a dozvedel som sa, že škôldozorca poznamenal: „To je zvláštne. Pán Darwin asi trávi čas tým, že vo svojej izbe plieska bičom. Kedykoľvek idem popod jeho okno, počujem svišťanie.“

Medzi spolužiakmi som mal mnoho priateľov. Mal som ich veľmi rád. Domnievam sa, že som bol v tom čase nadmieru družný.

Pokiaľ ide o vedu, s veľkou horlivosťou, avšak bez teoretickej prípravy, som pokračoval v zbere minerálov. Zaujímali ma len názvy týchto kamienkov. Podrobnejšie som sa nimi nezaoberal. Pozorne som však už vtedy sledoval hmyz. Keď som mal v roku 1819 desať rokov a bol som tri týždne v Plas Edwardse vo Walese na morskom pobreží, veľmi ma zaujali veľké čierne a červené ploštice a svižníky, ktoré sa nevyskytujú v Shropshire. Raz som sa takmer rozhodol, že začnem zbierať všetok hmyz, ktorý nájdem uhynutý, pretože po rozhovore so sestrou som sa dopracoval k názoru, že by nebolo správne usmrcovať hmyz len preto, aby sme ním obohatili zbierku. Po prečítaní Whiteovej knihy som našiel veľký pôžitok v pozorovaní vtákov a dokonca som si z pozorovaní začal robiť záznamy. Spomínam si,

ako som sa vo svojej naivite čudoval, prečo sa všetci páni nestanú ornitológmi. V čase, keď som končil školu, sa môj brat veľmi zaoberal chémiou. V záhradnom domčeku, kde bolo pôvodne uložené náradie, si zariadil pekné laboratórium a dovolil mi, aby som mu pomáhal pri väčšine jeho pokusov. Vyrábал všetky bežné plyny a mnoho zlúčenín a ja som svedomito prečítal niekoľko kníh o chémii, ako *Katechizmus chémie* od Henryho a Perkesa. Chémia ma veľmi zaujímala a často sme s bratom pracovali až neskoro do noci. Toto bola najlepšia časť mojej školskej výchovy, pretože mi v praxi odhalila význam experimentu vo vede. To, že sa zaoberáme chémiou, sa nejakým spôsobom donieslo do školy, a pretože sme v škole boli prvým známym prípadom tejto záľuby, dostal som prezývku Plyn. Tiež som dostal verejné pokarhanie od riaditeľa dr. Butlera, že mrhám časom na také neužitočné veci; veľmi nespravodlivo ma po latinsky nazval málo dôkladným. Vtedy som tomu výrazu nerozumel, a preto som ho považoval za veľkú pohanu.

Pretože som v škole príliš neprosplieval, otec ma múdro odtiaľ vzal skôr, než bolo zvykom, a poslal ma za bratom na univerzitu do Edinburghu. Tam som zostal dva roky. Brat končil štúdium medicíny, hoci si nemyslím, že by sa vôbec niekedy čo i len zapodieval myšlienkou na otvorenie lekárskej praxe. Mňa otec na univerzitu poslal, aby som so štúdiom medicíny začal. Avšak onedlho potom som z rozličných náznakov vyrozumel, že mi otec odkáže také imanie, že z neho budem môcť spokojne žiť. Nikdy som si však nemyslel, že by som sa mohol stať takým zámožným človekom, akým som dnes. Tak či onak, tieto náznaky udusili akúkoľvek vážnejšiu snahu o štúdium medicíny hneď v zárodku.

V Edinburghu sa vyučovalo výlučne prednáškami. Tie boli,

okrem Hopeovej prednášky z chémie, nezniesiteľne nudné. Podľa môjho názoru nemá prednášanie žiadne výhody. Naopak, v porovnaní s čítaním a učením sa čítaním má mnoho nevýhod. Dodnes ma chytá hrôza pri pomyslení na prednášky o liečivách od dr. Duncana, ktoré sme mávali o ôsmej hodine ráno. Prednášky dr. Emera o anatómii boli také nudné ako on sám a v dôsledku toho sa mi tento predmet úplne sprotivil. Neskôr sa ukázalo, že jednou z najväčších chýb v mojom živote bolo, že som sa nedokázal prinútiť k pitevným cvičeniam. Odpor by som iste prekonal veľmi rýchlo a praktické znalosti by mi v celom nasledujúcom živote boli neoceniteľnou pomôckou. To, rovnako ako moja neschopnosť kresliť, sa však stalo nenapraviteľným zlom.

Pravidelne som sa zúčastňoval aspoň pozorovaní pacientov v nemocnici. Niektoré prípady ma veľmi rozrušili a dodnes ich mám v živej pamäti. Nebol som však taký nerozumný, aby som pre city obmedzil svoje návštevy nemocnice. Nemôžem pochopiť, ako bolo možné, že ma táto časť medicíny nezaujala väčšmi. Veď v lete, predtým než som prišiel do Edinburghu, som začal liečiť chudobných ľudí, najmä ženy a deti v Shrewsbury. O každom prípade som si viedol čo možno najpresnejšie záznamy s vypísaním všetkých príznakov. Tieto som nahlas predčítaval otcovi, ktorý ma nabádal k ďalším návštevám, odporúčal mi ďalšie vyšetrenia a radil, aké lieky mám použiť.

Lieky som si potom pripravoval sám. Istý čas som mal prinajmenšom dvanásť pacientov a prejavoval som o túto prácu hlboký záujem. Otec, ktorý bol z ľudí, ktorých som kedy spoznal, najlepším znalcom pováh, vyhlásil, že by zo mňa bol úspešný lekár, čím myslel lekára, ktorý by mal mnoho pacientov. Hovorieval, že získanie

dôvery je základ úspechu. Nevieť však, čo také na mne videl, keď nadobudol presvedčenie, že by som vedel vzbudiť dôveru.

Dvakrát som navštívil aj operačnú sálu nemocnice v Edinburghu. Videl som veľmi ťažké operácie, jednu z nich u dieťaťa. V oboch prípadoch som ušiel skôr, než bola operácia dokončená. Od tých čias som sa už nikdy operácie nezúčastnil a veru ťažko by sa bol našiel dostatočne závažný dôvod, ktorý by ma k tomu priviedol. Bolo to dlho pred požehnanými časmi chloroformu. Tieto dva prípady ma na mnoho rokov dostatočne zastrašili.

Brat bol na univerzite už posledný rok, takže ďalší rok som ostal odkázaný sám na seba. To bola pre mňa výhoda, lebo tak som sa zoznámil s niekoľkými mladými ľuďmi, ktorí mali záujem o prírodnú vedu. Jeden z nich bol Ainsworth, ktorý neskôr uverejnil svoje zápisky z ciest po Sýrii. Bol geológom Wernerovej školy a vyznal sa tak trochu vo všetkom. Dr. Coldstream bol celkom iný človek, ostýchavý, s úctou k rituálom, precítene zbožný a veľmi dobrosrdečný. Neskôr uverejnil niekoľko krátkych zoológických článkov. Tretí mladý muž bol Hardis, ktorý by sa bol podľa môjho názoru stal vynikajúcim botanikom, avšak predčasne zomrel v Indii. Napokon dr. Grant, o niekoľko rokov starší než ja, nemôžem si však spomenúť, ako som sa s ním zoznámil. Uverejnil niekoľko skvelých zoológických štúdií, ale keď neskôr prišiel do Londýna na University College, nevykonával už vo vede nič. Toto nikdy nepochopím. Poznal som ho dobre. Bol zdržanlivý, k ostatným ľuďom sa správal s odstupom. Pod túto škrupinu však skrýval mnoho nadšenia. Jedného dňa, keď sme sa spolu prechádzali, začal chváliť Lamarcka a jeho názory na vývoj. Počúval som ho v nemom úžase bez toho, aspoň pokiaľ to dnes dokážem posúdiť, aby na mňa jeho slová nejako zapôsobili.

Už predtým som čítal *Zoonómiu* od môjho deda, kde sú vyložené podobné názory. Ani táto knižka na mňa nemala žiaden vplyv. Pravdepodobne preto, že už v ranom veku som počul takéto názory a už vtedy som o nich premýšľal. Malo to na mňa pravdepodobne priaznivý vplyv, takže vedomosti som neskôr využil vo svojej práci *O pôvode druhov*. Vtedy som *Zoonómiu* veľmi obdivoval, ale keď som ju čítal po druhý raz, o desať či pätnásť rokov neskôr, bol som s ňou veľmi nespokojný, pretože obsahovala veľmi mnoho špekulácií a veľmi málo faktov.

Dr. Grant a dr. Coldstream venovali hodne pozornosti morskej zoológii a ja som často sprevádzal prvého z nich pri zbieraní živočíchov v odlivových kalužiach a pitval som nájdené zvieratá, ako som najlepšie vedel. Spriatelil som sa tiež s niekoľkými rybármi v New Havene. Občas som s nimi šiel na lov ustríc – získal som tak mnoho exemplárov. Ale pretože som nemal žiadnu prax v pitvaní a mal som len nekvalitný mikroskop, boli výsledky mojich pokusov úbohé. Napriek tomu som urobil jeden zaujímavý malý objav a niekedy začiatkom roku 1826 som o ňom mal v Plínieovej spoločnosti krátku prednášku. Išlo o to, že vajíčka machovky rodu *flustra* majú schopnosť pohybovať sa samostatne pomocou brv a že to v skutočnosti sú larvy. V inej krátkej práci som ukázal, že malé guľovité telieska, ktoré boli považované za počiatkové vývojové štádiá riasy *fucus loreus*, sú v skutočnosti obalmi vajíčka pijavice *pontopdella muricata*.

Plínieova spoločnosť bola podporovaná a myslím že i založená profesorom Jamesonom. Tvorili ju študenti a schádzavala sa v podzemnej miestnosti na univerzite. Tam sa čítavali práce z prírodných odborov a diskutovalo sa o nich. Pravidelne som sa zúčastňoval stretnutí. Mali na mňa dobrý vplyv, povzbudzovali ma v mojich sna-

hách a poskytli mi príležitosť zoznámiť sa s kolegami, ktorí mali podobné záujmy. Počas jednej schôdze vystúpil nejaký nešťastný mladík. Povážlivo dlho čosi jachtal, červenal sa a napokon zo seba dostal iba: „Pán predseda, zabudol som, čo som chcel povedať.“

Úbožiak vyzeral taký zničený a všetci členovia boli takí prekvapení, že nikomu nenapadlo povedať jediné slovo a pomôcť mu tak prekonať jeho zmätok.

Práce, ktoré sme v našej spoločnosti čítavali, neboli uverejňované, takže som nemal zadostučinenie a nevidel som svoje dielo vytlačené. Pamätám sa však veľmi dobre, že dr. Grant zaznamenal môj malý objav vo svojej vynikajúcej rozprave o machovkách rodu flustra.

Bol som aj členom Kráľovskej lekárskej spoločnosti. Na jej zasadnutia som chodieval dosť pravidelne, no keďže sa tam diskutovalo výlučne o lekárskejších problémoch, nevenoval som rozhovorom veľa pozornosti. Natáralo sa tam mnoho nezmyslov a zbytočností, ale bolo tam niekoľko dobrých rečníkov. Najlepší z nich bol dr. Kay Shuttlewort.

Dr. Grant ma príležitostne brával na schôdze Wernerovej spoločnosti. Tam sa čítalo a diskutovalo o rôznych prírodovedeckých štúdiách, ktoré boli neskôr publikované v zborníku. Vypočul som si tam niekoľko zaujímavých Audubonových prednášok o živote severoamerických vtákov. Prednášajúci v nich trocha nespravodlivo ironizoval Watertona. Mimochodom, práve v Edinburhu žil černocho, ktorý s Watertonom cestoval a zarábal si na živobytie vypchávaním vtákov, lebo toto remeslo znamenite ovládal. Za peňažný poplatok ma to učil. Trávil som s ním dosť veľa času, pretože to bol veľmi príjemný a inteligentný človek.

Okrem toho ma pán Leonard Horner raz vzal na zasadnutie Edinburskej kráľovskej spoločnosti, kde som v predsedníckom kresle uzrel Waltera Scotta. Ospravedlňoval sa zhromaždeniu, že sa necíti povolaný na takú vysokú funkciu. Hľadel som na neho i na celý výjav s akými si posvätným strachom a úctou. Práve pre túto návštevu v časoch mojej mladosti, a tiež preto, že som sa zúčastňoval schôdzok Kráľovskej lekárskej spoločnosti, pre mňa zvolenie za člena oboch spomenutých spoločností znamená väčšiu poctu než čokoľvek iné. Vyhlasujem, že keby mi bol vtedy, keď som po prvýkrát na vlastné oči uzrel Waltera Scotta, niekto povedal, že raz budem takto poctený, bol by som to považoval za rovnako smiešne a nepravdepodobné, ako keby mi boli povedali, že ma zvolia za anglického kráľa.

V druhom roku svojho štúdia v Edinburhu som chodieval na Jamesonove prednášky z geológie a zoológie, ktoré však boli neuveriteľne nudné. Jediný účinok, ktorý na mňa mali, bol, že som si zaumienil, že pokiaľ budem živý, neprečítam už žiadnu knihu o geológii ani sa nebudem touto vedou zapodievať. Napriek tomu som si istý, že som bol pripravený na teoretické štúdium tohto odboru. Istý starý pán Cotton v Shropshire, ktorý vedel mnoho o horninách, ma asi pred dvoma alebo tromi rokmi upozornil na dobre známy veľký bludný balvan v meste Shrewsbury. Nazývali ho zvonový kameň. Cotton mi povedal, že podobná hornina neexistuje nikde bližšie než v Cumberlande a v Škótsku. Zaprisahával sa, že skôr nastane koniec sveta, než sa niekomu podarí vysvetliť, akým spôsobom sa kameň dostal na miesto, kde dnes leží. To na mňa urobilo veľký dojem a o podivuhodnom kameni som dlho premýšľal. Preto, keď som po prvýkrát čítal o schopnosti ľadovcov prenášať kamene, cítil som

nadšenie a radosť. Bol som hrdý na pokroky geológie. Rovnako zarážajúci je fakt, že hoci mám dnes len 67 rokov, na vlastné uši som na exkurzii v Salisbury Craigs počul výklad univerzitného profesora o vystupujúcej žile s amygdaloidnými (mandľovitými) okrajmi, lemovanej po oboch stranách stvrdnutými vrstvami a obklopanej vyvretými horninami. Vo výklade som sa dozvedel, že ide o trhlínu zhora vyplnenú usadeninou. K tomu profesor výsmešne dodal, že existujú ľudia, ktorí veria, že trhlina bola vyplnená roztavenou hmotou zdola. Len čo si spomeniem na ten výklad, prestávam sa čudovať, že som sa rozhodol geológiou už nikdy nezaoberať.

Na Jamesonových prednáškach som sa zoznámil s kurátorom múzea Mac Gillivrym, ktorý neskôr uverejnil skvelú rozsiahlu knihu o vtákoch v Škótsku. Viedol som s ním veľmi zaujímavé prírodovedecké debaty. Bol ku mne nesmierne láskavý. Keďže som v tom čase, i keď nie s bohvieakým nadšením, zbieral morské mäkkýše, daroval mi nejaké vzácne ulity.

Letné prázdniny som v týchto dvoch rokoch venoval úplne iným záľubám. Mal som však vždy pri sebe knihu, ktorú som so záujmom čítal. V lete roku 1826 som s dvomi priateľmi s ruksakom na chrbte podnikol dlhý peší pochod Walesom. V priemere sme, vrátane jednodenného výstupu na Snowdon, prešli tridsať míľ denne. V severnom Walese som si tiež bol zajazdiť so sestrou. Batožinu nám viezol sluha. Obe jesene som sa venoval lovu, najmä na pozemkoch pána Owensa vo Woodouse a u svojho strýka Josa v Maeri. Moja lovecká vášeň bola taká intenzívna, že som si večer pred spaním rozšnurované na obutie pripravené poľovnícke topánky kládol vedľa postele, aby som ráno nestratil ani pol minúty. Raz som sa kvôli honu na čiernu zver ešte pred úsvitom dostal na vzdialené miesto

maerského panstva. Bolo to dvadsiateho augusta. S hájnikom som sa potom celý deň túlal hustým vresoviskom a mladinou škótskych jedlí.

Počas celej sezóny som si viedol presné záznamy o každom vtákoví, ktorého som zastrelil. Keď som raz strieľal vo Woodhouse s kapitánom Owensom, jeho najstarším synom a s majorom Hillom, jeho bratancom, neskorším lordom Berwickom, ktorých som mal veľmi rád, cítil som sa veľmi zaskočený. Zakaždým keď som vystrelil a myslel si, že som zastrelil nejakého vtáka, jeden z nich akoby nabíjal ručnicu a volal: „Tohto vtáka nesmieš počítať, pretože ja som strieľal zároveň s tebou!“ Len čo hájnik pochopil vtip, pridala sa k nim. Po niekoľkých hodinách mi svoj žart vysvetlili, ale pre mňa to žart nebol, pretože som zastrelil mnoho vtákov, ibaže som nevedel koľko a nemohol som si ich preto zapísať do svojho zoznamu, ktorý som si viedol tak, že som si robil uzlíky na kúske povrázka, prevlečeného cez gombíkovú dierku. Toto si moji zlomyseľní priatelia všimli a zneužili.

Aký pôžitok mi len vtedy spôsobovala strelba! Myslím si však, že som sa za svoju vášeň podvedome hanbil a snažil som sa sám seba presvedčiť, že strieľanie je takmer intelektuálne zamestnanie. Predpokladá veľkú vynachádzavosť a dôvtip, potrebné na to, aby človek zistil, kde sa dá nájsť čo najviac zveri, a aby dobre viedol psy.

Jedna z mojich jesenných návštev v Maeri roku 1827 bola pre mňa pamätihodná tým, že som sa vtedy stretol so sirom J. Mackintoshom, ktorý bol najlepším rozprávačom, akého som kedy poznal. Neskôr som so záchvevom pýchy počul, ako povedal: „Ten mladík má v sebe niečo, čo ma zaujíma.“ To bol bezpochyby dôsledok jeho zistenia, že som počúval s veľkým záujmom všetko, o čom rozprá-

val; hoci som o jeho odboroch, t. j. o dejinách, politike a filozofii morálky, vedel rovnako málo ako ostatní. Počuť chválu od takej významnej osobnosti je pre mladého muža podľa môjho názoru veľmi prospešné, pretože mu to pomáha držať sa správnej cesty, hoci nezriedka bezpochyby za cenu vzbudenia márnivosti.

Moje návštevy v Maeri boli počas týchto dvoch alebo troch po sebe nasledujúcich rokov vskutku skvelé – aj keby nebolo jesenných poľovačiek. Žilo sa tam úplne slobodne, krajina bola ideálna na prechádzky i na jazdenie. Večery prebiehali v príjemných rozhovoroch sprevádzaných hudbou; pričom tieto rozhovory neboli súkromné, čo obyčajne znetvoruje atmosféru veľkých rodinných osláv. V lete sedávala celá rodina na schodoch starého stĺporadia, pred ktorým sa rozprestierala kvetinová záhrada s protifaľným prudko stúpajúcim zalesneným brehom, zrkadliacim sa v jazere. Z vodnej plochy sa tu a tam vymrštila ryba alebo zašpliechal vodný vták. Nič sa mi do mysle nevyrylo hlbšie než tieto večery v Maeri. Tam ma tiež fascinoval môj strýko Jos, ktorého som si veľmi vážil. Bol mlčanlivý a uzavretý, takže vo mne vzbudzoval úctu zmiešanú s obavou. Občas sa však so mnou rozprával úplne otvorene. Bol to skutočne vzor čestného človeka s tým najrýdzejším a najprenikavejším uvažovaním. Neverím, že by bola na svete nejaká sila, ktorá by bola bývala schopná odchýliť ho čo i len na palec od toho, čo považoval za správne. V mysli som si ho spájaj so známou Horáciovou ódou, ktorú som už zabudol, no viem, že sa v nej vyskytujú slová: nec vul-tus tyranni (ani náznak tyranie).